

regionu w ukształtowaniu krajobrazu artystycznego Europy Środkowej między schyłkiem XIII a dokonaną przez Parlerów rewolucją artystyczną w połowie następnego stulecia. To właśnie do tych wzorów, jak pokazali wymienieni badacze, odwołują się katedra i wielkie kościoły Krakowa czy bazyliki miast śląskich. Sięgnięcie do tych samych wzorów, co w najważniejszych świątyniach Krakowa czy Wrocławia, wystawia dobre świadectwo ambicjom i świadomości artystycznej obu biskupów z rodu Pałuków, tym bardziej, że w ich kościołach wzory te przetworzone zostały na sposób odmienny i bezpośrednio niezależny od wspomnianych większych ośrodków. Recepcja rzadkiego i bardzo charakterystycznego wzoru maswerku z okna osiowego, podobnie jak artystyczne powiązania i wysoka klasa katedralnych witraży, pozwalają ponadto poważnie brać pod uwagę obecność w katedralnym warsztacie przybyłych z zachodu Rzeszy artystów⁶⁶.

SUMMARY

Piotr Pajor, Joanna Utzig
 'WORTHY OF THE NAME OF CATHEDRAL'.
 ON THE GENESIS OF THE ARCHITECTURAL FORM
 OF THE CATHEDRAL CHURCH IN WŁOCŁAWEK

In comparison with other Polish Gothic cathedrals, the cathedral church in Włocławek aroused relatively little interest of researches and was generally underrated. Yet, when Jan Długosz wrote about its foundation in 1340, he emphasised the majesty and beauty of the building. Regrettably, the analysis of the cathedral original form is hampered by the radical redecoration in Neo-Gothic style it underwent under direction of Konstanty Wojciechowski at the end of the nineteenth century. Various hypotheses as to the origins of the architectural form of Włocławek Cathedral have been hitherto formulated. Formerly it was derived from Cracow churches (W. Łuszczkiewicz) and nowadays it is usually thought to have originated in the architecture of the State of the Teutonic Knights (St James's church in Toruń; M. Kutzner) or the cathedrals of Greater Poland (Gniezno and Poznań; Sz. Skibiński and J. Kowalski). Fairly often, the cathedral of Gniezno was mentioned as the source for the construction system of Włocławek Cathedral, because its buttresses-less structure is a simplified version of that employed in the Gniezno church. Yet, these theses require revision. The existing hypotheses on the construction system must be rejected on the basis of the examination of the relics of buttresses above the south aisle. The analysis of the architectural form validates a hypothesis of a single-phase conception of the cathedral's construction, started by bishop Maciej of Gołańcza, and its uninterrupted execution, continued by Maciej's nephew, Zbylut. So far, there have been hardly any attempts at analysing the architecture of Włocławek Cathedral in a broader European context. It seems, however, that both its spatial disposition as well as articulation and decoration (characteristic forms of the tracery) may derive, in all likelihood, from architecture developed in the Upper Rhine region around 1300, particularly the forms of the church of the Cistercian abbey at Salem. In this context, the architecture of Włocławek Cathedral appears to be consistent with the forms of other contemporary churches and its artistic inspirations are similar to those of other important fourteenth-century churches in Central Europe.

badań, red. T. Janiak, D. Stryniak, Gniezno 2014, s. 215–240; idem, *Między Strasburgiem a Wrocławiem. O genezie artykulacji elewacji wewnętrznych śląskich bazylik XIV wieku*, [w:] *Procesy przemian w sztuce średniowiecznej. Przełom – regres – innowacja – tradycja. Studia z historii sztuki*, red. R. Eysymontt, R. Kaczmarek, Warszawa 2014, s. 117–130.

⁶⁶ J. UTZIG, *Witraże w katedrze we Włocławku w kontekście stylu malarstwa południowoniemieckiego pierwszej połowy XIV wieku*, „Folia Historiae Artium”, 13, 2015, s. 5–32.